

УДК 336.221 (477)

Швабу Ю.І., к.е.н.,

викладач Буковинського університету

м. Чернівці

РОЛЬ ОБЛІКУ В РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються питання місця і ролі бухгалтерського обліку в системі оподаткування в Україні. З цією метою визначено основні функції системи оподаткування та основні принципи, на яких базується податкова система.

In the article the questions of place and role of recordkeeping are examined in the system of taxation in Ukraine. The basic functions of the system of taxation and basic principles on that the tax system is based are certain to that end.

Постановка проблеми. У всі часи і в усіх народів державно організоване суспільство не могло і не може обходитись без такого важливого соціального інституту, як система оподаткування. Завдяки податкам держава має можливість накопичувати і зосереджувати матеріально - фінансові ресурси, необхідні для її функціонування: управління суспільними справами, підтримання громадського правопорядку, проведення необхідної суспільству господарської діяльності, вирішення різноманітних соціальних проблем і питань духовно - культурного життя, оборони країни. Податки є основою формування бюджету держави, завдяки якому вона здійснює видатки на різні суспільні потреби.

З прийняттям Податкового Кодексу України система оподаткування наділена державою великими повноваженнями, що дає можливість використати інформацію бухгалтерського обліку для цілей оподаткування. Тому, реалізація системи оподаткування та її зв'язок із бухгалтерським обліком є однією з актуальних проблем, що набуває першочергового значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні засади організації системи оподаткування в Україні висвітлюються насамперед у нормативно – правових документах.

Система оподаткування – це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету і державних цільових фондів, які діють у встановленому законом порядку [3].

Визначенням місця та ролі обліку в загальній системі оподаткування в Україні займаються ряд науковців.

Н.М. Ткаченко [9] стверджує, що бухгалтерський облік є впорядкованою системою збору, реєстрації, обробки та реалізації інформації про майно, зобов'язання і капітал підприємства, і ґрунтуючись тільки на первинних документах, реальному механізмі обліку та обробки облікових даних, можна створити інформаційну базу для будь – якого виду обліку, в якому виникає необхідність.

Поряд з цим виникає суперечність у відмінностях ведення обліку окремих об'єктів та операцій в рамках бухгалтерського та податкового законодавства. Одночасно автор вказує, що існує ряд загальних принципів притаманних бухгалтерському і податковому обліку і інформація, яка міститься у регістрах бухгалтерського обліку, можна використовувати для визначення податкової бази.

Прокопенко Н.С. [7] розглядає управління оподаткуванням як процес, що забезпечує досягнення об'єктом управління поставленої мети. Концептуальні основи податкового реформування можуть бути виражені за допомогою формулювання шляхів вдосконалення діючої податкової системи, як інструменту регулювання економіки. Вона вказує, що конкретні методи і прийоми управління процесом оподаткування повинен забезпечувати заданий бюджетами рівень податкових надходжень. Недосконалість управління процесом оподаткування приводить до зниження податкових надходжень до бюджету, приводить до дисбалансу міжбюджетних відносин регіонів з державою, створює соціальну напруженість у суспільстві, чим і підтверджується актуальність управління системою оподаткування на всіх рівнях.

«Побудова раціональної податкової системи залежить від економічного обґрунтування її внутрішньої структури, у тому числі від розміру податкових ставок» - викладено у праці Мельника А.Ф. [5]. Встановлення оптимального рівня податкових ставок – важлива складова частина податкового регулювання. Він вказує, що державі слід обмежити вплив природних монополій у сферах цінової і тарифної політики, використовуючи для цього різні заходи, оптимальне поєднання яких забезпечить результативність системи оподаткування в Україні.

Тропіна В. Б. [4] розглядає оцінку податкового навантаження підприємств, результати якої свідчать про наявність значної кількості проблем, властивих чинній в Україні системі оподаткування, які відповідно позначаються на динаміці виконання планових надходжень до зведеного бюджету України та постійному зростанні податкового боргу. Це дає підстави оцінити фіскальну функцію податкової системи як неефективну, а систему фіскального планування – як недосконалу.

Гейер Е. [2] зазначає, що у сьогоднішніх умовах одним з напрямів удосконалення облікової системи стає визначення розбіжностей між бухгалтерським і податковим обліком, виявлення шляхів їх можливої гармонізації, знаходження оптимальної моделі їх взаємодії, що буде адекватною економічній дійсності і задовольнятиме вимоги, що до неї висувуються. Автор схиляється до думки, що потрібно створити оптимальну структуру взаємодії бухгалтерського обліку і оподаткування, основою якої буде коригування даних бухгалтерського обліку для цілей оприбуткування прибутку, оскільки в рамках такої системи можна формувати податкові регістри, в яких будуть відображатись тільки відхилення оподаткованого прибутку від бухгалтерського.

Бухгалтерський облік є основою для формування податкової бази, тому взаємодія бухгалтерського та податкового обліку потребує подальшого дослідження і удосконалень з боку держави на законодавчому рівні.

Постановка завдання. Метою даної статті є встановлення ролі бухгалтерського обліку в загальній системі оподаткування в Україні. Для досягнення основних цілей статті необхідно виконати такі завдання:

- встановити місце і роль бухгалтерського обліку в системі оподаткування;
- визначити функції податкової системи;
- розглядати основні принципи системи оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податки є основним джерелом формування державних фінансів. На жаль, історія свідчить, що ніхто і ніколи не відчував бажання сплачувати податки, хоч якими малими вони не були. До сьогодні людство не винайшло жодних мотивацій, які б сприяли сплаті податків, крім застосування заходів державного впливу на платників. Причому, неможливо винайти єдину формулу побудови податкової системи, яка б задовольняла усі без винятку держави, навіть на однакових рівнях їх розвитку. Кожна держава повинна шукати свій шлях побудови податкової системи, зумовлений широким спектром історичних, територіальних, національних, економічних та інших особливостей [8].

Саме сьогодні Україна і перебуває на стадії реформування податкової системи, головним завданням якої є створення умов для економічного розвитку, і на цій основі забезпечення задоволення державних та соціальних потреб.

Податковий Кодекс України розглядає податковий облік як систему обов'язкових форм і методів відображення платниками податків результатів господарської діяльності або інших об'єктів, які пов'язані з визначенням податкових зобов'язань з відповідних податків та зборів (обов'язкових платежів) [6].

Податковий облік - це фінансові відносини, що виникають при нарахуванні та сплаті податків і зборів (обов'язкових платежів), тобто між державними податковими органами і юридичними та фізичними особами, щодо податків і обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів [8].

В економічній літературі не склалося єдиної точки зору щодо сутності та місця податкового обліку в системі господарського і бухгалтерського обліку. Ведення податкового обліку на підприємствах надто ускладнене і вимагає удосконалення.

Світова практика має декілька варіантів поєднання бухгалтерського і податкового обліку, але всі вони за основу беруть дані бухгалтерського обліку, хоча на практиці важко визначити варіант взаємозв'язку бухгалтерського і податкового обліку, який застосовується в тій чи іншій країні.

Податкова система в кожній країні є однією з основ економічної системи. Вона, з одного боку, забезпечує фінансову базу держави, а з іншого – виступає головним знаряддям реалізації її економічної доктрини. Податки – це об'єктивне суспільне явище, тому при побудові податкової системи слід виходити з реалій соціально – економічного стану країни, а не керуватися

побажаннями, хоч і найкращими, але нездійсненними. Саме тому побудова чіткої податкової системи – це одна з головних умов ефективного функціонування економіки і фінансів, оскільки через податки здійснюється найтісніший зв'язок між державою і юридичними та фізичними особами щодо формування, розподілу й використання їх доходів [4].

Особливості системи оподаткування підприємств України обумовлюють специфічні методи і прийоми обчислення податків і зборів, які у бухгалтерському обліку не застосовуються.

Податкова система — це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету і державних цільових фондів, які діють у встановленому законом порядку [1]. Виходячи із сутності податку як категорії, можна визначити 2 функції даного поняття:

1. Фіскальна – яка полягає в тому, що за допомогою податків формуються фінансові ресурси держави. Податки виступають основним джерелом доходів бюджетів різних рівнів. Об'єктивне існування податків як основного джерела доходів передбачає:

- надходження їх рівномірно в календарному розрізі;
- стабільність надходження;
- податки повинні рівномірно надходити по всіх територіальних рівнях;

Розподільчо-регулююча функція полягає в тому, що за допомогою податків відбувається перерозподіл вартості валового внутрішнього продукту між державою та її суб'єктами і через елементи податку (об'єкт, суб'єкт оподаткування, ставка податку, податкові пільги, тощо) держава в змозі регулювати вартісні пропорції такого розподілу. Змінюючи пропорції функціонування ресурсів в економіці, оподаткування суттєво впливає на процес виробництва, нагромадження капіталу, інвестування, платоспроможний попит і пропозицію. Завдяки податкам держава отримує можливість регулювати різні аспекти соціально-економічного життя на макрорівні, а на мікрорівні — впливати на конкретну поведінку платника податків. Так, маніпулюючи пропорціями та режимами вилучення в суб'єктів господарювання або домогосподарств частки їх доходів, податок може відповідно міняти напрями їхньої діяльності.

З наведеного визначення випливає, що застосування терміну «розподільчо-регулююча функція» є найдоцільнішим, бо він точно розкриває зміст цієї функції, механізм її прояву, підкреслює органічне поєднання розподільчого призначення з регулюючим впливом оподаткування. На нашу думку, поряд з переліченими, доцільно використовувати стимулюючу функцію податків, яке розглядається як наслідковий ефект розподільчо – регулюючого впливу податків на економічну діяльність.

Окремі елементи утворюють податкову систему лише тоді, коли між ними формуються зв'язки сумісності, взаємоузгодженості, відповідності. Системоутворюючими чинниками пр. побудові податкової системи виступають саме принципи оподаткування. Закон України «Про систему оподаткування» [3] містить перелік принципів податкової системи:

- стимулювання підприємницької діяльності - введення пільг щодо оподаткування прибутку (доходу), спрямованого на розвиток виробництва;
- обов'язковість - впровадження норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), визначених на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства;
- рівнозначність і пропорційність - справляння податків з юридичних осіб здійснюється у певній частці від отриманого прибутку;
- соціальна справедливість - забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обгрунтованого неоподатковуваного мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи;
- стабільність - забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) і їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;
- економічна обгрунтованість - встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;
- рівномірність сплати - встановлення строків сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету для фінансування витрат;
- компетенція - встановлення і скасування податків і зборів (обов'язкових платежів), а також пільг їх платникам;
- єдиний підхід - забезпечення єдиного підходу до розробки податкових законів з обов'язковим визначенням платника податку і збору (обов'язкового платежу), об'єкта оподаткування, джерела сплати податку і збору (обов'язкового платежу), податкового періоду, ставок податку і збору (обов'язкового платежу), строків та порядку сплати податку, підстав для надання податкових пільг;
- доступність - забезпечення дохідливості норм податкового законодавства для платників податків і зборів (обов'язкових платежів).

Податкова система повинна визначати платника податку, об'єкт оподаткування, порядок встановлення податкових ставок, пільги, права та обов'язки платників податків та зборів, види податків і зборів та порядок їх зарахування до бюджетів і державних цільових фондів.

Висновки.

1. Виявлено, що сукупність діючих в державі податків та податкових

платежів утворюють податкову систему, а сукупність форм і методів стягнення частини доходів юридичних і фізичних осіб у дохід бюджету утворює систему оподаткування, яка повинна будуватися виходячи з соціально – економічного становища країни.

2. Встановлено, що одним із шляхів узгодження податкового і бухгалтерського обліку є запровадження максимально однотипного обчислення прибутку до оподаткування в податковому і бухгалтерському обліку. Реалізація запропонованих заходів сприятиме вдосконаленню методології та організації бухгалтерського обліку й аналізу в Україні та наближенню їх до міжнародних.

3. Запропоновано використовувати стимулюючу функцію, яка створює орієнтири розвитку чи згортання виробництва, діяльності, і яка може бути пов'язана із застосуванням механізму пільг, зміною об'єкта оподаткування, зменшенням оподаткованої бази.

4. Історично найбільш древня форма фінансових відносин між державою і членами суспільства є система оподаткування, яка при визначенні податків, зборів та обов'язкових платежів базується на основних принципах податкової системи України.

Отже, процес формування податкової системи є безперервним. Тому виникає необхідність внесення змін до правової бази податкової системи з метою приведення її у відповідність тим соціально-економічним умовам які виникають у державі.

Література:

1. Гацька Л. П. Проблеми формування інститутів управління оподаткуванням в Україні [Електронний ресурс] / Л. П. Гацька, І. М. Рижий // Наукові праці ДонНТУ. – 2007.
2. Гейер Е. Удосконалення механізму взаємодії систем бухгалтерського обліку та оподаткування / Е. Гейер // Економічний аналіз: збірник наукових праць. – 2011. – №9 (ч.1) – 426 с.
3. Закон України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р. зі змінами та доповненнями.
4. Лютий І. О., Тропіна В. Б. Концепція реформування податкової системи України та конкурентоспроможність національної економіки / Лютий І. О., Тропіна В. Б. // Економіка України. – 2007. - № 8.
5. Мельник А.Ф. Державне управління : підручник / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна / за ред. А.Ф. Мельник. – К. : Вид-во "Знання", 2009. – 582 с.
6. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755-VI.
7. Прокопенко Н.С. Податкове регулювання агропромислового виробництва: монографія / Н.С.Прокопенко. – К.:ННЦ ІАЕ, 2009. – 316 с.
8. Сердюк В.М. Податковий облік: Навчальний посібник. / В.М. Сердюк // Київ: Центр навчальної літератури, 2005. - 312 с.
9. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність. Навч. пос./ Ткаченко Н.М., 2-е вид. К.:Алерта, 2008. – 926 с.